

УДК 78.07:378.147

БЕДАКОВА С. В.
м. Миколаїв, Україна

МУЗИЧНЕ ВИКОНАВСТВО ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті викладені характеристики та специфіка музичного виконавства, які визначають сутнісні ознаки і властивості музики як виду мистецтва.

Ключові слова: інтерпретація, специфіка музичного виконавства, художньо-творча діяльність, елементи музичної мови, музичні стилі, виконавська діяльність.

Постановка проблеми. Музичне виконавство є одним з унікальних явищ культури, яке формувалось та вдосконалювалось як специфічний вид людської діяльності.

Теоретичні проблеми музичного виконавства актуалізувалися в багатьох європейських країнах у першій половині ХХ століття. Дещо згодом, у другій половині ХХ століття, розпочинається систематичне вивчення естетичних, культурологічних, філософських, соціологічних аспектів музичного виконавства у Радянському Союзі. Актуальність і недостатня дослідженість проблематики стимулювало дослідницький інтерес і зумовили появу ґрунтовних наукових робіт.

В Україні окремі проблеми музичного виконавства висвітлювалися у збірниках наукових праць і дисертаційних роботах, зокрема, таких як «Творча природа музичного виконавства» О.Бородіно, «Музичне виконавство як вид художньої діяльності» В.Белікової та «Музичне виконавство як феномен музичної культури» Н.Жайворонок.

Аналіз мистецтвознавчої і культурологічної літератури переконує, що сучасні дослідники здебільшого зосереджуються на висвітленні проблематики професійного виконавства, значно меншу увагу приділяючи специфіці даного феномена. Різні аспекти музичного виконавства у площині етнокультури вивчають українські етнологи С.Грица, А.Іваницький, С.Кириєнко, історичні процеси розвитку музичного виконавства і становлення виконавських шкіл осмислюють музикознавці В.Антонюк, Ю.Волощук, Б.Гнидь, Л.Корній, Л.Круль, В.Сумарокова та інші. Послідовним і цілеспрямованим є дослідження сутності і специфіки музики з соціокультурних позицій це праці Є. Дукова, Г. Єрмакової, Ю. Капустіна, А. Сохора, В. Цукермана та інші.

Мета статті. У статті ми спробуємо дослідити специфіку музичного виконавства, яке розкриває особливості виконавського мистецтва в цілому як художнього явища і художньо-творчої

діяльності, і зумовлюється ними. Специфіку музичного виконавства треба шукати в його предметі – музичному творі, а ширше, – у характерних властивостях, специфічних виражальних засобах та елементах, іманентно притаманних виключно музичному мистецтву.

Аналіз та стан дослідження проблематики. Специфіка музичного виконавства як і будь-якого іншого соціального чи художнього явища, проявляється через сутнісні ознаки і властивості, що характеризують його унікальність, лише йому притаманні засоби, способи і форми діяльного виявлення. Розуміючи це, Є.Г. Гуренко опрацював сутнісні ознаки виконавського мистецтва і виявив його особливості у вторинності, відносній самостійності, наявності творчого посередника між творцем художніх цінностей і публікою, безпосередньому акті творчості, співпаданні процесу діяльності та її продукту, наявності прямих і зворотних зв'язків інтерпретатора з аудиторією, незворотності виконавського процесу, у суворо регламентованому характері послідовності елементів-фаз твору, неповторності процесу публічного виступу, у переведенні художнього змісту з матеріальної нехудожньої системи в художню. Є.Г. Гуренко визнає, що «питання про те, що визначає специфіку виконавського мистецтва, як і досі зберігає свою гостроту. Такою рисою, на нашу думку, є наявність художньої інтерпретації» [1, 51–57].

На характерні ознаки музичного виконавства у різному контексті звертали увагу інші дослідники художньої творчості, зокрема Є.Дудков, Г.Єрмакова, В.Белікрва та ін.

Трактовка терміну «інтерпретація» як того, що відображає природу, методологічні засади, художній метод та об'єктивно-суб'єктивну сутність музичного виконавства наближує нас до усвідомлення його специфіки, оскільки інтерпретація сама потребує вивчення її специфічних ознак як музично-виконавської діяльності. Ці ознаки можуть бути складовими елементами загальної характеристики музичного виконавства і отримують певне самостійне значення (у

межах виконавських концепцій, процесів, дій) лише стосовно конкретних музичних творів.

Досить розповсюдженим є видово-мистецький підхід до характеристики музики, що виявляє її зовнішні чи загальні сутнісні ознаки і на їх підставі відрізняє від інших мистецтв. Наприклад: музика – мистецтво звуку; музика – мова почуттів, емоційного вираження; музика – мистецтво, що інтерпретує і перероблює життєве в музичне за своїми особистими законами [4, 39] і т.п. Науковці дійшли висновку, що музика володіє не лише функціональною, соціально-обумовленою чи суб'єктивною мотивованою естетичною цінністю, але й природною самоцінністю. Як наголошують М. Киященко і М. Лейзеров, «... у творах справжнього мистецтва є такі якості, що аналогічно оцінюються в усі епохи – загальнолюдські естетичні цінності» [3, 75–76]. На цю важливу специфічну якість музики звертали увагу Б. Белінський, А. Закс, Б. Бернштейн, Т. Чередниченко, переважно трактуючи самоцінність як естетичну чи художню цінність.

Об'єктом виконавської діяльності, як відомо, є музичний твір. Якщо він написаний у віддалені часи – це історична пам'ятка, свідчення тогочасного музичного мислення і вираження, демонстрація давніх музично-творчих технологій. Сучасний твір відображає проблеми сьогодення, новітні види і форми музичного мовлення. Разом з тим музичний твір для виконавця є досить закритою знаковою системою, а його ідейний зміст, художньо-образна сфера і музична форма досить часто потребують значних зусиль для усвідомлення їх сутності. Так, щоб найближче підійти до об'єктивного усвідомлення художнього задуму композитора (в умовах, зрозуміло, неминучої суб'єктивізації), виконавцю необхідно пізнати соціокультурні, естетичні концепції і погляди, що домінували в історичний період написання твору, тогочасну логіку і стилістику музичного мислення, манеру композиторського письма, усю технологію конструювання художньої образності, включаючи особливості мелодизму, гармонії, способи і засоби музичного розвитку, принципи формоутворення, відчуті художньо-ціннісну якість музики тощо. Але і така аналітично-пізнавальна робота не принесе позитивних результатів, якщо уся звукова матерія твору не буде відтворена на належному техніко-виконавському і художньо-творчому рівні талантом і підсвідомими імпульсами емоційно-творчого осмислення і переживання виконавця.

Отже, центральною фігурою музичного виконавства є суб'єкт музично-виконавської діяльності, оскільки саме він забезпечує її ефектив-

ність, належний рівень відтворення художніх образів. Необхідно наголосити, що сьогодні музикант-виконавець – це надзвичайно складна професія, що вимагає тривалої і багаторівневої спеціальної підготовки з раннього дитячого віку. Зміст навчання щодо кількості навчальних дисциплін та їх складності, довготривалість поступового, поетапного формування техніко-виконавських умінь і навичок, процесів розвитку природних здібностей, музичного мислення і творчих засад не мають аналогів у світовій практиці професійної підготовки суб'єкта діяльності.

Музично-виконавська діяльність характеризується наявністю великої кількості і різноманітністю технологій відтворення музики. У контексті даної роботи технологія розуміється як сукупність процесів і дій, конкретних способів і прийомів відповідно організованих і спрямованих на вирішення усього комплексу виконавських завдань, починаючи з відтворення одного звуку і закінчуючи досягненням необхідної досконалості техніко-моторних дій, відтворення виражальних засобів музичної мови, логічного, художньо-обумовленого зв'язку і взаємодії конструктивних елементів музичної форми, фактури, ансамблевого звучання в колективному виконавстві.

Унікальним явищем музичного виконавства є процес виконавської діяльності – стан реального буття музичного твору у певному інтерпретаційному варіанті, запропонованому виконавцем. Художній рівень виконавського процесу, а звідси і якість відтворення музичного твору як цілісності, зумовлюються глибиною пізнання виконавцем ідейно-семантичної субстанції, структури (від найменших елементів формоутворення до музичної форми у цілому) і художньо-виражальних функцій усіх складових компонентів твору, засобів і прийомів музичного викладу, а також якістю оволодіння виконавською технологією, включаючи як технічний бік відтворення нотного тексту, так і операції з відтворення (у колективних формах виконавства – і узгодження) фактури.

Важливою складовою частиною технології виконавського процесу є правильне, мотивоване логікою побудови художньої цілісності відтворення засобів музичної виразності. Вони виявляються як носії художньо-образної змістовності у взаємозв'язках і взаємодії, детермінованих художньою доцільністю і необхідністю вирішення конкретних інтерпретаційних завдань. У той же час засоби музичної виразності виконують у виконавському процесі певні організаційні функції, забезпечуючи необхідний темп і його модифікації, ритмічність музичного руху,

потрібну силу звучання та її зміни в кожному епізоді тощо, а також логічні зв'язки і взаємовідносини, зумовлюючи логіку всього виконавського процесу.

Процес виконавської діяльності складається з великої кількості різноманітних виконавських дій, які сукупно відтворюють логіку та особливості розгортання музичної думки у часовому просторі і часових вимірах у межах і відповідно до вимог музичної форми. Відчуття виконавцем музичної форми як складної архітектонічної побудови та утілення її у виконавському процесі є домінуючим чинником зумовленості і виявлення цієї логіки. Можна сказати, що виконання музики – це не тільки активний, дійовий стан музичного інтонування, але й процес руху малих музичних форм, що складають цілісну форму музичного твору в певній, художньо доцільній послідовності і взаємодії.

Необхідно відзначити ще один напрям виявлення процесу музично-виконавської діяльності – його функцію комунікації художніх образів. Виконавство, як відомо, безпосередньо спрямоване на слухача, а реально звучання музики формує процес її сприймання. Виконавець, використовуючи художньо-образні засоби твору і наповнюючи їх особистими почуттями і переживаннями, здійснює відповідний вплив на слухача, який, у свою чергу, відчуває цей вплив, і у нього пробуджуються відповідні почуття та емоції. Під час таких об'єктивно-суб'єктивних зв'язків виконавець має змогу оцінити ефективність музичного твору та його інтерпретації, а слухач – винести свою суб'єктивну оцінку не тільки музичному творові, але й самому виконавцю.

До характерних особливостей музично-виконавської діяльності відноситься унікальність і специфічність її продукту – музичного твору як художньої цілісності, що безпосередньо формується у виконавському процесі, і створення якого є, власне, метою і змістом цієї діяльності. Музичний твір, що озвучується зусиллями виконавця чи групи виконавців і реально існує як художній феномен у певному часовому вимірі, відтворюється у своїй художньо-семантичній сутності відповідно до усталених канонів, законів і правил музичного виконавства. Але один і той же музичний твір не можна повторно виконати абсолютно адекватно стосовно тотожності усіх його характеристик. Найбільшій трансформації підлягає музика віддалених епох, особливості виконання творів якої постійно змінювалися і змінюються під впливом історичних процесів розвитку музичного мислення, удосконалення музичного інструментарію, виконавської

техніки, особливостей усвідомлення «на відстані» їх стилістичних характеристик тощо.

Значний вплив на відповідність сучасного звучання творів Бароко, Рококо, раннього Класицизму має музичний інструментарій. Музика для клавикорда, клавесина, «бахівського» органа та інших тогочасних інструментів звучить зовсім інакше у виконанні на сучасних інструментах. Усі музичні інструменти пройшли еволюційний процес удосконалення конструктивних характеристик, поліпшення техніко-виконавських можливостей і виразально-звукових властивостей. Наприклад, В. Моцарт, Ф. Ліст і С. Рахманінов грали на фортепіано, що відрізнялися динамічними можливостями, тембром, а головне, можливостями механіки з управління звуковим процесом (педаль, протяжне звучання при натисненні клавіші тощо). Але найсуттєвішим чинником, що унеможливує точне повторне виконання твору, є суб'єктивна сутність виконавського процесу. Якщо неадекватність інтерпретації одного і того ж твору різними виконавцями зумовлюється їх індивідуальними відмінностями, зокрема невідповідністю освіти, музичних здібностей, художнього мислення, техніко-виконавської підготовки, виконавської манери тощо, то різне трактування твору одним і тим же виконавцем зумовлюється саме суб'єктивною сутністю людської діяльності як такої, і художньої творчості, зокрема.

Необхідно також урахувати ті обставини, що ефективність музично-виконавської діяльності і якість її продукту значною мірою залежать від умов, в яких вона відбувається. Наприклад, на сцені великого залу, який конструктивно не передбачає досягнення будь-яких акустичних ефектів, музичний твір навіть у виконанні великого хору чи оркестру буде звучати камерно і маловиразно, оскільки звук, не зустрічаючи необхідної «акустичної підтримки», не концентрується в єдиному потоці і, не відбиваючись і не резонуючи, поглинається сценічними облаштуваннями. Тихе звучання, що доноситься до слухачів, не відображає повною мірою динамічних і тембрових характеристик інструменту, голосу чи музичного колективу, і не спроможне передати усю багатогранність музичного мовлення та здійснювати належний художній вплив. У той же час самі виконавці погано чують особисте звучання, а в колективі – спів чи гру партнерів, не можуть дати їм реальну оцінку і ефективно впливати на виконавський процес.

І, нарешті, зупинимо увагу на основній якості продукту музично-виконавської діяльності – художній цінності. Як відомо, усяка цінність пі-

знається через оцінку. «Художня цінність музики, – писав О.О. Ільченко, – пізнається через художню оцінку. Незважаючи на соціально-естетичну обумовленість, залежність від багатьох об'єктивних і суб'єктивних факторів, художня оцінка як форма і рівень відношення суспільства і окремого індивіда до твору мистецтва є єдиним еквівалентним відображенням художньої цінності. Адже об'єктивна самоцінність музики, високі художні якості окремого музичного твору виникають внаслідок суб'єктивної діяльності людини і, у свою чергу, усвідомлюються і стверджуються як такі шляхом емоційно-розумової діяльності людини, формування індивідуального відношення і суспільно-громадської думки» [2, 12–13].

Разом з тим художньо-ціннісні характеристики твору, виявлені у процесі музичного виконавства, не завжди тотожні з його ідеальною цінністю, уже усвідомлені і зафіксовані у суспільному мисленні. Детермінує таке становище значна кількість об'єктивних і суб'єктивних факторів, основними з яких є якість виконання і особливості сприймання твору. Хоча сприймання музики не має, на перший погляд, прямого відношення до виконавського процесу, саме воно часто виступає визначальним фактором його ефективності. Виконавець підсвідомо попадає під вплив слухацької аудиторії: уважне, зацікавлене сприймання розкріпає його, помножує техніко-виконавські можливості та активізує художньо-творчі виявлення, а неухважне, байдуже ставлення негативно діє на психічний стан виконавця, пригнічує його творчий потенціал.

У процесі виконання і сприймання музики між виконавцем і слухачами виникають певні комунікативні зв'язки і взаємовпливи, що зумовлюють її реальну, у даному випадку художню цінність. Важливу роль у забезпеченні належної

об'єктивності, відповідності цієї цінності відіграє готовність і спроможність слухацької аудиторії виносити об'єктивну оцінку. Тут вирішальне значення має доступність твору для сприймання даним контингентом слухачів, їх загальний розвиток і музичні смаки, наявність практики спілкування з музичним мистецтвом безпосередньо у концертному залі.

Висновки. Отже, викладені вище дефініції і характеристики музичного виконавства, виявлені та обґрунтовані науковцями характерні ознаки музичного мистецтва як художнього феномена та вивчення особливостей їх виявлення в музично-виконавській діяльності, дають підстави стверджувати, що розвиток художньо-творчої діяльності визначають і зумовлюють:

- робота виконавця над музичним твором, що передбачає одночасне і поступове освоєння його змісту, форми, художньо-виражальних елементів музичної мови, логіки формування художньої образності та виконавської технології;
- процес виконавської діяльності, який забезпечує реальне (звукове) буття музики в часовому просторі, реалізацію інтерпретаційного задуму і комунікацію художніх образів;
- музичний твір як продукт музичного-виконавської діяльності в художній цілісності, що безпосередньо формується у виконавському процесі як інтерпретаційний задум, обумовлений численними об'єктивними і суб'єктивними факторами.

Література

1. Гуренко Е.Г. Проблемы художественной интерпретации. — Новосибирск: Наука, 1982. — 256 с.
2. Ільченко О.О. Народне оркестрове виконавство: аматорство і проблеми художності. — К.: КДІК, 1994. — 116 с.
3. Киященко Н.И., Лейзеров Н.Л. Теория отражения и проблемы эстетики. — М.: Искусство, 1983. — 224 с.
4. Панкевич Г.И. Искусство музыки. — М.: Знание, 1987. — 112 с.

БЕДАКОВА С. В.

МУЗЫКАЛЬНОЕ ИСПОЛНИТЕЛЬСКОЕ КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ ХУДОЖЕСТВЕННО ТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье изложены характеристики и специфика музыкального исполнительства, которые определяют существенные признаки и свойства музыки как вида искусства.

Ключевые слова: интерпретация, специфика музыкального исполнительства, художественно-творческая деятельность, элементы музыкального языка, музыкальные стили, исполнительская деятельность.

BEDAKOVA S. V.

MUSICAL PERFORMANCE AS FACTOR OF DEVELOPMENT ARTISTICALLY CREATIVE TO ACTIVITY

Descriptions and specific of the musical carrying out are expounded in the article, which determine essence signs and music properties as a type of art. The musical performance is one of the unique phenomena of culture, which was formed and perfected as a specific type of human activity. In statty speech goes about the specific of musical performance and factors which influence on forming of development artistically creative to activity. An attempt to probe the specific of musical performance which exposes the features of performance art on the whole as the artistic phenomenon and artistically creative to activity is done in the article, and predetermined by them.

Key words: interpretation, specific of musical interpretation, artistically creative activity, elements of musical language, musical styles, performance activity.